

SXEDIO.718

15.5.1963: Η ΤΟΥΡΚΙΑ ΠΡΟΕΙΔΟΠΟΙΕΙ ΤΟΝ ΜΑΚΑΡΙΟ ΝΑ ΜΗ ΠΡΟΧΩΡΗΣΕΙ ΣΕ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΕΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Ενώ στα μέσα του **1963** είχαν αρχίσει δειλά, δειλά στην αρχή, αλλά πιο εκτεταμένα στη συνέχεια, συγκρούσεις μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων Κυπρίων, με αποτέλεσμα οι δρόμοι των δύο συνεταιίρων να χωρίζουν, στον πολιτικό τομέα τα πράγματα δεν πήγαιναν καλύτερα.

Σ' αυτούς τους πρώτους μήνες του **1963** είχε ενισχυθεί ακόμη περισσότερο η πεποίθηση του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου ότι δεν έπρεπε να καθυστερήσει περαιτέρω η αναθεώρηση του Συντάγματος.

Τις σκέψεις του, αλλά και τους φόβους του ο Πρόεδρος Μακάριος παρέθεσε, ένα χρόνο μετά σε μια επιστολή του στο μετέπειτα Πρωθυπουργό της Ελλάδας Γεώργιο Παπανδρέου (**1.3.1964**):

"Σκοπός μας, Κύριε Πρόεδρε, είναι η κατάλυσις των συμφωνιών Ζυρίχης και Λονδίνου, διά να δύναται αδεσμεύτως ο Ελληνικός Κυπριακός λαός, εν συννοήσει μετά της μητρός Πατρίδος να καθορίσει το μέλλον του.

(...) Αντιλαμβάνομαι καλώς ότι δεν είναι εύκολον το εγχείρημα. Μακρός και πολύ επίπονος θα είναι ο αγών. Πιστεύω όμως απολύτως εις την τελικήν κατίσχυσιν του δικαίου (...) Η κατάργησις της Συνθήκης Εγγυήσεως παρουσιάζει περισσότερας δυσκολίας από την Συνθήκην Συμμαχίας. Εχω την γνώμην ότι, λόγω της φύσεως της, η Συνθήκη Συμμαχίας δύναται ευκόλως να καταργηθή. Εάν η Κύπρος ειδοποιήση τους άλλους συμμάχους της ότι αποχωρεί της Συμμαχίας αυτής, ακολούθως δε προβή εις παρομοίαν ενέργειαν και η Ελλάς, η συνθήκη Συμμαχίας αυτομάτως καταργείται(...) Η άνευ της νομίμου διαδικασίας ή συμφωνίας όλων των υπογραψάντων μονομερής κατάργησις των Συμφωνιών

ενδεχομένως θα έχη σοβαράς επιπτώσεις. Δεν θα προβώμεν όμως εις τιαύτην ενέργειαν άνευ προηγουμένης συνεννόσεως μετά της Κυβερνήσεως της Ελλάδος".

(Μεταγλώττιση)

"Σκοπός μας, Κύριε Πρόεδρε, είναι η κατάλυση των συμφωνιών Ζυρίχης και Λονδίνου, για να μπορεί αδέσμευτα ο Ελληνικός Κυπριακός λαός, σε συνεννόηση με τη μητέρα Πατρίδα να καθορίσει το μέλλον του.

(...) Αντιλαμβάνομαι καλά ότι δεν είναι εύκολο το εγχείρημα. Μακρός και πολύ επίπονος θα είναι ο αγώνας. Πιστεύω όμως απόλυτα στην τελική κατίσχυση του δικαίου (...) Η κατάργηση της Συνθήκης Εγγύησης παρουσιάζει περισσότερες δυσκολίες από τη Συνθήκη Συμμαχία. Εχω τη γνώμη ότι, λόγω της φύσης της, η Συνθήκη Συμμαχίας μπορεί εύκολα να καταργηθεί. Εάν η Κύπρος ειδοποιήσει τους άλλους συμμάχους της ότι αποχωρεί της Συμμαχίας αυτής, ακολούθως δε προβεί σε παρόμοια ενέργεια και η Ελλάδα, η συνθήκη Συμμαχίας αυτόματα καταργείται (...) Η χωρίς νόμιμη διαδικασία ή συμφωνία όλων όσων υπέγραψαν, μονομερής κατάργηση των Συμφωνιών ενδεχομένως θα έχη σοβαρές επιπτώσεις. Δεν θα προβούμε, όμως, σε τέτοια ενέργεια χωρίς προηγούμενη συνεννόηση με την Κυβέρνηση της Ελλάδας".

Όμως η Ελληνική Κυβέρνηση, ενώ δεν απέκλειε να προταθούν συνταγματικές αναθεωρήσεις διαφωνούσε ριζικά με μια μονομερή ενέργεια του Προέδρου Μακαρίου.

Εγγραφε στο Μακάριο ο Υπουργός Εξωτερικών της Ελλάδας Ευάγγελος Αβέρωφ στις **19** Απριλίου **1963**:

"Αν αι συμφωνία περιέχουν διατάξεις δυσχερώς εις την πράξιν εφαρμοζόμενας, άυται θα πρέπει να τροποποιηθούν κοινή συμφωνία, αλλά τούτο θα ήτο δυνατόν και- ως έχομεν λόγους να πιστεύωμεν- ίσως εύκολον εις ατμόσφαιραν φιλίας, εμπιστοσύνης και καλών ελληνοτουρκικών σχέσεων. Η Κυβέρνησις, ως

γνωρίζετε, πολλά έπραξε δια να σας βοηθήση προς την κατεύθυνσιν αυτήν".

Πρόσθετε στην επιστολή του ο Αβέρωφ:

"Ειδικώτερον ως προς ό,τι αφορά τα κυπριακά θέματα, είμεθα αποφασισμένοι να εξακολουθήσωμεν να σας βοηθώμεν καθ' ον τρόπον επράξαμεν μέχρι τούδε, αλλά να διαχωρίσωμεν και δημοσία την γραμμήν μας αν επιδιωχθή μονομερής κατάργησις των Συμφωνιών ή μέρους αυτών.

Τούτο ειδικώς επιβάλλεται εις την Ελλάδα και ανεξαρτήτως ακόμη της μεταξύ πολιτισμένων κρατών καθιερωμένης τιμής προς την τεθείσαν υπογραφήν.

Πράγματι, η Ελλάς εν ουδεμιά περιπτώσει, επιτρέπεται να δεχθή την δημιουργίαν προηγουμένου καθ' ο εις των συμβαλομένων δύναται μονομερώς να καταγγέλλη ή να αγνοή ενοχλητικής δι' αυτήν διατάξεις διεθνών πράξεων τας οποίας ο συμβαλλόμενος ούτος ανέλαβε να σεβασθή.

Δεν αποκλείω βεβαίως η ενδεχομένη κατάληξις εις μίαν τόσον διάφορον τοποθέτησιν μεταξύ ημών και υμών να τύχη εντόνου εσωτερικής εκμεταλλεύσεως και-λόγω αυτής- να δημιουργηθούν εν Κύπρω πεπλανημένα εντυπώσεις ως προς την δυνατότητα της εν τη πράξει εφαρμογής του προμνησθέντος διαχωρισμού.

Επί ενός τόσον σοβαρού θέματος, το οποίον άλλωστε επανερχόμενον κάθε τόσον εις το προσκήνιον, δύναται να κλυδωνίζη συνεχώς και επικινδύνως το ευπαθές ελληνικόν σκάφος, πιστεύω ακραδάντως ότι δεν θα επιτρέπεται ανεύθυνος μικροπολιτικός θόρυβος ή λάθη εκτιμήσεως περί του τί πράγματι το Έθνος βούλεται.

Ως εκ τούτου, εις την περίπτωσιν αυτήν είμαι αποφασισμένος επιμόνως να εισηγηθώ προς την Κυβέρνησιν όπως κληθή ο Ελληνικός Λαός να αποφανθή ειδικώς επί του θέματος. Πιστεύω ότι η εισήγησις μου θα γίνη αποδεκτή. Ούτω θα γνωρίζωμεν όλοι πού ακριβώς ευρισκόμεθα και εάν ο Ελληνικός Λαός προτιμά να εισέλθη, με άφθονον αίσθημα και πενιχρά τα μέσα, εις την άκρως επικίνδυνον περιπέτειαν ή να

παραμείνη εις την οδόν της αξιοπρεπούς και σώφρονος πορείας προς την σταθεράν πρόοδον και την ωραίαν ανέλιξιν του Εθνους μας".

(Μεταγλώττιση)

"Αν οι συμφωνίες περιέχουν διατάξεις που είναι δύσκολον να εφαρμοσθούν με δυσκολία στην πράξη, αυτές θα πρέπει να τροποποιηθούν με κοινή συμφωνία, αλλά αυτό θα ήταν δυνατό και- όπως έχομεν λόγους να πιστεύουμε- ίσως εύκολο σε ατμόσφαιρα φιλίας, εμπιστοσύνης και καλών ελληνοτουρκικών σχέσεων. Η Κυβέρνηση, όπως γνωρίζετε, έπραξε πολλά για να σας βοηθήσει προς την κατεύθυνση αυτή".

Πρόσθετε στην επιστολή του ο Αβέρωφ:

"Ειδικότερο ως προς ό,τι αφορά τα κυπριακά θέματα, είμαστε αποφασισμένοι να εξακολουθήσουμε να σας βοηθούμε καθ'ον τρόπο επράξαμε μέχρι τούδε, αλλά να διαχωρίσουμε και δημόσια τη γραμμή μας αν επιδιωχθεί μονομερής κατάργηση των Συμφωνιών ή μέρους τους.

Τούτο ειδικά επιβάλλεται στην Ελλάδα και ανεξάρτητα ακόμη της καθιερωμένης τιμής μεταξύ πολιτισμένων κρατών προς την υπογραφή που τέθηκε.

Πράγματι, η Ελλάδα σε καμιά περίπτωση επιτρέπεται να δεχθήει τη δημιουργία προηγούμενου κατά το οποίο ένας από τους συμβαλλόμενους μπορεί μονομερώς να καταγγέλλει ή να αγνοεί ενοχλητικές γι' αυτήν διατάξεις διεθνών πράξεων τις οποίες ο συμβαλλόμενος αυτός ανέλαβε να σεβασθεί.

Δεν αποκλείω βεβαίως η ενδεχόμενη κατάληξη σε μια τόσο διάφορη τοποθέτηση μεταξύ μας και σας να τύχει έντονης εσωτερικής εκμετάλλευσης και- λόγω αυτής- να δημιουργηθούν στην Κύπρο πεπλανημένες εντυπώσεις ως προς τη δυνατότητα της εφαρμογής στην πράξη του διαχωρισμού που προαναφέρθηκε.

Σε ένα τόσο σοβαρό θέμα, το οποίο άλλωστε επανερχόμενο κάθε τόσο στο προσκήνιο, μοτεί να κλυδωνίζει συνεχώς και επικίνδυνα το ευπαθές

ελληνικό σκάφος, πιστεύω ακραδάντως ότι δεν θα επιτρέπεται ανεύθυνος μικροπολιτικός θόρυβος ή λάθη εκτίμησης για το τι πράγματι το Έθνος θέλει.

Ως εκ τούτου, στην περίπτωση αυτή είμαι αποφασισμένος επιμόνως να εισηγηθώ προς την Κυβέρνηση όπως κληθεί ο Ελληνικός Λαός να αποφανθεί ειδικά στο θέμα. Πιστεύω ότι η εισήγηση μου θα γίνει αποδεκτή. Ετσι θα γνωρίζουμε όλοι πού ακριβώς βρισκόμαστε και εάν ο Ελληνικός Λαός προτιμά να εισέλθει, με άφθονο αίσθημα και πενιχρά μέσα, στην άκρως επικίνδυνη περιπέτεια ή να παραμείνει στην οδό της αξιοπρεπούς και σώφρονος πορείας προς τη σταθερή πρόοδο και την ωραία ανέλιξη του Έθνους μας".

Ακρως αντίθετη σε συνταγματικές μεταρρυθμίσεις ήταν η Τουρκία η οποία προειδοποίησε για άλλη μια φορά το Μακάριο να μη προχωρήσει σε μια τέτοια περιπέτεια.

Στις **15 Μαΐου 1963** ο Υπουργός Εξωτερικών της Τουρκίας Εργκίν σε ομιλία του στην Εθνοσυνέλευση ανέφερε ότι η χώρα του επέμενε στην κατά γράμμα τήρηση των συμφωνιών για την Κύπρο.

Ανέφερε ο Εργκίν :

"Κατά τις συνομιλίες που είχα με τους κ.κ. Ρασκ και Χιουμ Υπουργούς Εξωτερικών των Ηνωμένων Πολιτειών και Βρετανίας εξέθεσα λεπτομερώς σ' αυτούς τη λυπηρή ή μάλλον ανησυχητική κατάσταση που επικρατεί στην Κύπρο και τους εξήγησα τα φοβερά αποτελέσματα που μπορεί να προκύψουν από την παραβίαση των συμφωνιών και του Συντάγματος.

Θέλω να τονίσω με ικανοποίηση ότι οι πολιτικοί των φίλων και συμμάχων χωρών συμμερίστηκαν πλήρως τις απόψεις μας ότι οι διαφωνίες θα διευθετηθούν με σεβασμό, ο οποίος θα επιδειχθεί από το Σύνταγμα και τις συμφωνίες.

Οπως γνωρίζετε, παρ' όλων ότι το Σύνταγμα προβλέπει την ίδρυση χωριστών Δήμων για τους Έλληνες και τους Τούρκους, το Υπουργικό Συμβούλιο της Κύπρου πήρε μιαν απόφαση που έχει ως σκοπό την ενοποίηση των χωριστών Δήμων.

Το γεγονός αυτό προκάλεσε ένταση στις διακοινοτικές σχέσεις και οι Τουρκοκύπριοι ποροσέφυγαν στο Ανώτατο Συνταγματικό Δικαστήριο για να ζητήσουν το δίκαιο τους.

Το Δικαστήριο εξέδωσε την απόφαση του στην προσφυγή αυτή στις **25** Απριλίου **1963**, και απέρριψε τις δυο άλλες προσφυγές του τουρκικού Δημαρχείου Λευκωσίας και των Τούρκων βουλευτών, σύμφωνα με το άρθρο **139** του συντάγματος.

Όσον αφορά την προσφυγή της Τουρκικής Κοινοτικής Βουλής εναντίον της απόφασης του Υπουργικού Συμβουλίου για ενοποίηση των Δήμων το Ανώτατο Συνταγματικό Δικαστήριο τη θεώρησε δίκαιη και εξέδωσε απόφαση στην οποία αναφέρονται τα εξής:

- 1). Οτι η απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου είναι άκυρη, και,
- 2). Οτι το Υπουργικό Συμβούλιο δεν δικαιούτο να την λάβει.

Η απόφαση αυτή αποδεικνύει πόσον ορθή ήταν η άποψη την οποία υποστηρίζαμε από την αρχή. Και ο Πρόεδρος της Βουλής των Αντιπροσώπων προσέφυγε στο Συνταγματικό εναντίον της τουρκικής Κοινοτικής Βουλής, η οποία ψήφισε Νόμο για τους τουρκικούς Δήμους τον Ιανουάριο του **1963**.

Η σχετική απόφαση της ανέφερε ότι οι Κοινοτικές Βουλές δεν μπορούν να θεσπίζουν Νόμους για τους Δήμους.

Μπροστά στην κατάσταση αυτή οι εκπρόσωποι και των δυο κοινοτήτων άρχισαν εκ νέου τις διαπραγματεύσεις τους με σκοπό να βρεθεί μια λύση στη διαφωνία για τους Δήμους.

Οι συζητήσεις άρχισαν γύρω στα τέλη Απριλίου. Η ελληνική πλευρά, χωρίς να λάβει υπόψη της τις διατάξεις του συντάγματος και την απόφαση του Συνταγματικού Δικαστηρίου άρχισε και πάλι να εμμένει στις παλιές της απόψεις για ενοποίηση των Δήμων, και απορρίπτει κάθε συνταγματική πρόταση της τουρκικής κοινότητας χωρίς καν να την εξετάσει.

Κάτω από αυτές τις συνθήκες οι δύο πλευρές δεν μπόρεσαν να συμφωνήσουν και να βρουν μια

προσωρινή λύση, μέχρις ότου προετοιμασθεί και ψηφισθεί ο Νόμος για τους Δήμους.

Κατόπιν τούτου Έλληνες Υπουργοί της Κυπριακής Κυβέρνησης, βασιζόμενοι στην πλειοψηφία τους πήραν την απόφαση όπως αναλάβει ορισμένες δημοτικές υπηρεσίες η Κυβέρνηση.

Η τακτική τους αυτή είναι παρόμοια με εκείνη που ακολούθησαν κατά τον περασμένο Ιανουάριο.

Είναι γνωστό ότι το Συνταγματικό Δικαστήριο είχε ακυρώσει παρόμοια απόφαση που είχαν πάρει οι Έλληνες Υπουργοί κατά τις αρχές του Ιανουαρίου. Έτσι οι Ελληνοκύπριοι, εμμένοντας στην ίδια τακτική, έφεραν το θέμα των Δήμων στην αρχική του κατάσταση.

Αναμφιβόλως η τουρκική κοινότητα, προκειμένου να προστατεύσει εγγυημένα δικαιώματα της από το Σύνταγμα θα χρησιμοποιήσει κάθε νόμιμο μέσο για να μη βρεθεί προ τετελεσμένων γεγονότων.

Τόσο η τακτική όσο και οι απόψεις της Κυβέρνησης μας στο θέμα αυτό είναι σαφείς και γνωστές.

Συνεπώς δεν νομίζω ότι πρέπει να προβώ σε νέες δηλώσεις.

Σας βεβαιώ ότι δεν παρεκκλίνουμε ούτε κατά κεραία από τις απόψεις μας αυτές και θα σεβασθούμε τα συμφωνηθέντα.

Θα μείνουμε πιστοί στις διεθνείς συμφωνίες, οι οποίες βασίζονται στις αρχές του ήθους και της δικαιοσύνης.

Αυτή είναι η άποψη μας εν προκειμένω".